

Udgravning på Aalborg Kaserne

Marksystem fra ældre jernalder

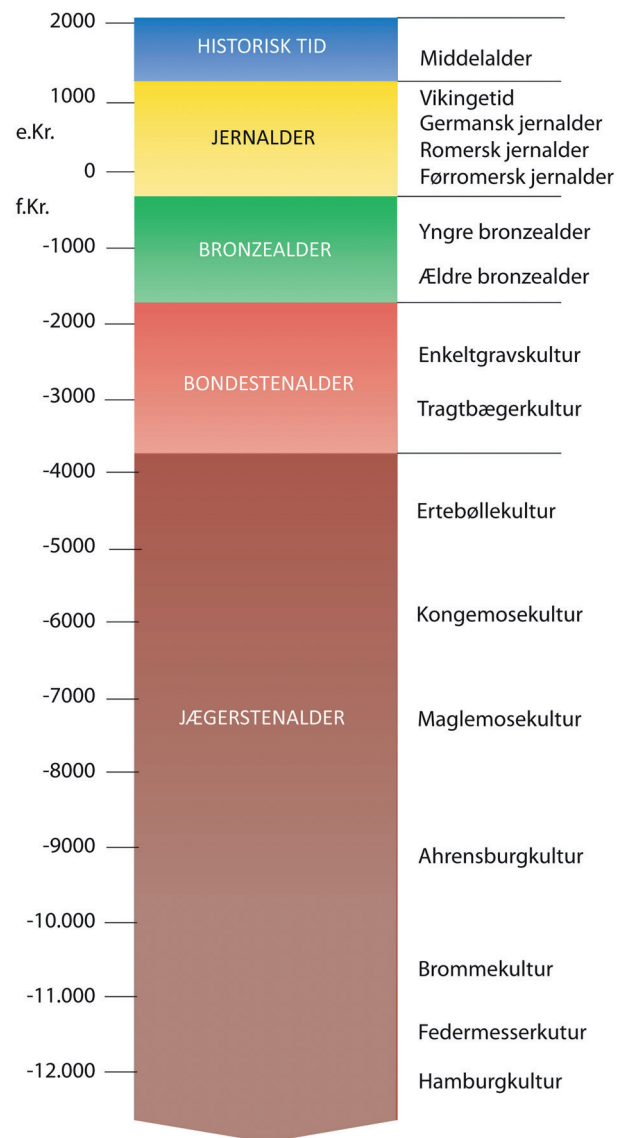
Arkæolog Karen Povlsen

Nordjyske
Museer
Vi giver historien liv

Indholdsfortegnelse

Indledning	3
Undersøgelsens baggrund	3
Lokalområdet i oldtiden	3
Undersøgelsens resultater	4
Sammenfatning og perspektivering	5
Hvis du vil vide mere	5

Indledning

For omkring 2200 år siden blæste en kraftig storm over Nordjylland. Det var i den periode, som kaldes førromersk jernalder. På et område, der i nutiden findes på Aalborg Kaserne i Nørresundby, førte stormen en sanddyne ind over bøndernes marker. Der kom så meget sand på markerne, at dyrkningen måtte opgives.

Hvad der i den tidlige jernalder har været en tragedie, har betydet usædvanlig gode bevaringsforhold for de marker, som sandet dækkede, og gennem lidt mere end et årti har anlægsarbejde i området afsløret dele af et jernalderligt marksystem.

Arkæologiske undersøgelser giver os jævnligt nye informationer om, hvor og hvordan mennesker i forhistorien boede, og hvis vi er heldige også om deres gravformer og deres fysiske rester. Informationer om de aktiviteter, der foregik i landskabet uden for bopladser og gravpladser, som fx markdrift, er langt mere sjældne.

Undersøgelsens baggrund

I forbindelse med projekteringen af udbygning af garageanlæg på Aalborg Kaserne henvendte Forsvarets Ejendomsstyrelse sig til Nordjyllands Historiske Museum for at få afklaret, om der kunne være risiko for at påtræffe fortidsminder på det pågældende areal.

På baggrund af arealets beliggenhed i forhold til andre fortidsminder, anbefalede museet en større arkæologisk forundersøgelse, hvilket bygherre accepterede.

Forundersøgelsen af et areal, hvor der skulle laves ny belægning, blev foretaget i marts 2019, og afslørede at der fandtes bevarede rester af et marksystem på stedet. Dette blev derfor indstillet til udgravning.

Lokalområdet i oldtiden

Marksystemet lå på østsiden af den kridtbakke, hvor Nørresundby, Nr. Uttrup og Hvorup ligger. På hele denne kridtbakke har der i oldtiden været problemer med sandflugt, og det er også det, der har betydet, at f.eks. den berømte Lindholmhøjegravplads er bevaret.

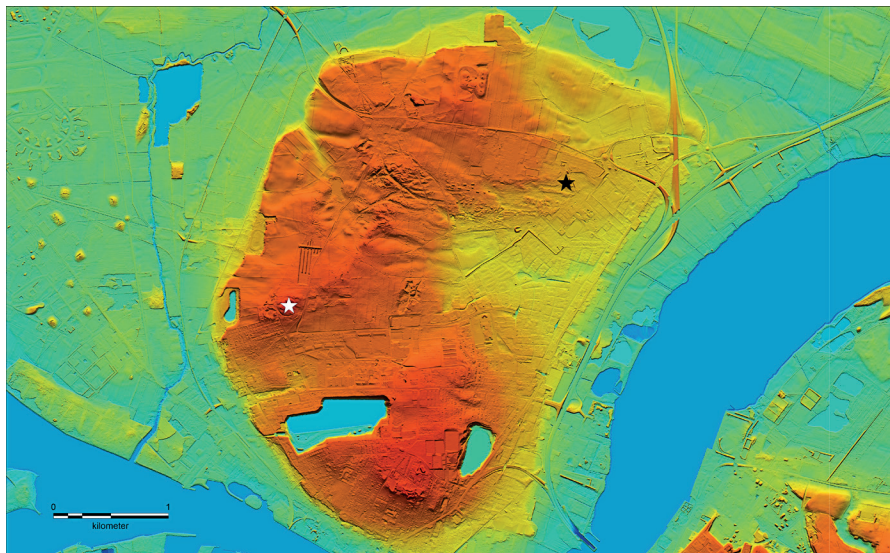

Fig. 1. Højdereliefkort af området. Røde områder er højtliggende, mens grønne er lave. Udgravningens placering er markeret med sort stjerne, Lindholmhøjegravpladsen er markeret med hvid stjerne. Lindholmhøjegravpladsen er fra yngre jernalder og vikingetid, og således ikke samtidig med marksystemerne. Andre undersøgelser har dog vist os, at kridtbakken har været bebygget siden stenalderen.

Undersøgelsens resultater

Landbrug har været en mere eller mindre væsentlig del af ernæringen i det danske område i omkring 6.000 år. I den tidlige jernalder bearbejdede man jorden med en såkaldt ard. Arden er en slags plov, der ikke vender jorden, men ridser den. Arden havde kun et enkelt skær lavet af træ. Den er sandsynligvis blevet trukket af okser.

I den yngre bronzealder og ældre jernalder dyrkede man jorden i små marklodder. Hvor store disse lodder har været, og hvor længe, de har beholdt den samme form og størrelse, ser ud til at veksle fra sted til sted. Nogle steder har der været små volde mellem markerne.

På Aalborg Kaserne lå et gult lag af sand, flyvesandslaget, og forseglede det muldlag, der var blevet dyrket i jernalderen. Under udgravningen blev moderne muldlag, flyvesandslag og oldtidsmuldlag fjernet med gravemaskine. Under det gamle muldlag stod de spor, som arden havde trukket, frem som mørke streger i den ofte lysere undergrund.

Fig. 2. Udgravningens nordvestlige del. Midt i billedet står ardspor tydeligt frem i den lysere undergrund. I den profilvæg, der ses som udgravningens grænse, kan man se et lyst gult lag. Det er det lag af sand, som stormen førte hen over markerne. Under det gule lag ses et brunt lag. Det er jernalderens muldlag. Midt i billedet er muldlaget tykkere, hvilket viser, at der på et tidspunkt har været en markgrænse her.

Under udgravningen fandtes ardspor på hele det knap 500 m² store areal, og der fandtes resterne af en markgrænse, eller skelvold, i form af en fortykkelse af det jernalderlige muldlag, se fig. 2. Fra muldlaget i denne markgrænse blev der udtaget prøver, og analyser af pollen skal gøre os klogere på miljøet omkring markerne, mens analyser af kulstof 14 fra trækulrester skal hjælpe med at indsnævre marksystemets brugsperiode. Kulstof 14 analyserne er blevet lavet, mens pollenanalyserne pga. corona er blevet forsinket i laboratoriet.

Kulstof 14 analyserne viste, at marken her har været i brug i tiden omkring og lige efter 400 f. Kr.

Pollenanalyse

Alle blomster udsender hvert år større eller mindre mængder af pollen. En del af denne pollen indgår i aflejringer på jorden og i vandet. I en pollenprøve bliver mængden af pollen talt og artsbestemt. Det kan give et indtryk af et områdes vegetations- og kulturudvikling, samt hvilket klima der herskede. Dermed kan pollenanalyse også relativt datere et givent fund.

¹⁴C-analyse

Kulstof-14 bruges til at tidsbestemme eller datere materiale fra mennesker, dyr og planter.

Kulstof (C) er et grundstof, der indgår i alle levende organismer. Når en organisme dør, mindskes antallet af C-14 atomer langsomt, da atomet er radioaktivt. Ved at måle den mængde af ¹⁴C, der er tilbage i et materiale, kan man derfor regne ud, hvor gammelt det er.

Sammenfatning og perspektivering

I 2016 blev der på den åbne plads kun ca. 50 m øst for den aktuelle udgravning undersøgt et areal på ca. 5.000 m², hvor der fandtes rester af det samme marksystem, som blev undersøgt ved garagebygningen.

I den østlige del af udgravningen på pladsen fandtes en hustomt. Der er tale om et såkaldt treskibet langhus, se faktaboks til højre. I toppen af stolpehullerne fandtes rester af den lerbelægning, der må have ligget på gulvet. Hustomten er blevet dateret ved hjælp af C-14 metoden. Dateringen falder ca. 400. f.Kr., hvilket stemmer overens med dateringerne fra skelvolden i den aktuelle udgravning. Også dateringer af oldtidsmuldlaget fra den tidligere udgravning viser, at dyrkningen af markerne er foregået på samme tid, og fortsat indtil sandflugt til sidst førte til at markerne blev opgivet omkring 200 f.Kr.

Analysen af jordbunden og oldtidsmuldlaget tegner et billede af et næringsfattigt område, der er blevet dyrket ekstensivt. Jernalderens bønder har forsøgt at forbedre dyrkningspotentialen ved at sprede husholdningsaffald og mineralholdigt jord fra de nærliggende bakker ud på markerne. Alligevel har jordens næringsværdi på stedet været begrænset.

Med de nye oplysninger om jernalderens marker, vil udgravningerne på Aalborg Kaserne komme til at indgå i fremtidig forskning på området.

Hvis du vil vide mere

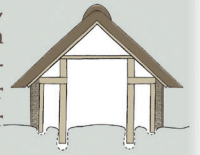
Som yderligere læsning kan anbefales følgende oversigtsværker.

Danmarks Oldtid, Ældre jernalder 500 f.Kr.-400 e.Kr. af Jørgen Jensen, 2003, Gyldendal.

Jernalderens Pløjning. Store Vildmose. Af Viggo Nielsen, 1993, Vendsyssel Historiske Museum.

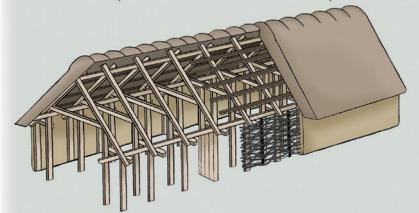
Det treskibede hus

I et treskibet hus bæres taget af to rækker af kraftige stolper, placeret ned igennem husets midte. Hustypen kaldes treskibet, da det i tværsnit kan opdeles i tre dele - mellem og på hver side af de to rækker tagbærende stolper.

Husene har haft stolper til yder-vægge og andre opdelinger i huset - som skillevægge, båse til dyrene osv. - men disse er kun i heldige tilfælde bevaret. Husene er aflange og oftest 5-6 m brede. De kaldes derfor langhuse, når de er så lange, at de er brugt som bolig. Der er også mindre bygninger, som har været brugt som fx arbejds- og opbevaringsbygninger. Indgangene er i langhusenes lange vægge, og indrettes oftest med bolig i den ene ende (mod vest) og stald i den anden (mod øst).

Treskibede huse bygges i det meste af bronzealderen, jernalder og vikingetid - samlet en periode på omkring 2000 år (1.500 f.kr.-1.050 e.kr.).

Udgravningsdata

Hedelund Plantage

- Nordjyske Museer jnr. ÅHM 7070 etape I
- Fund & Fortidsminder: 12.06.07 sb 57, 51
- Kulturstyrelsen jnr. 18/10096
- Bygherre: Forsvarsministeriets Ejendomsstyrelse
- Undersøgt areal: 475 m²
- Deltagere i udgravningen:
 - Museumsinspektør Karen Povlsen, daglig leder
 - Arkæolog Peter Thomsen
- Dokumentationsmateriale (fund, fotos, opmålinger m.v.) opbevares på Aalborg Historiske Museum, Vang Mark 25, 9380 Vestbjerg